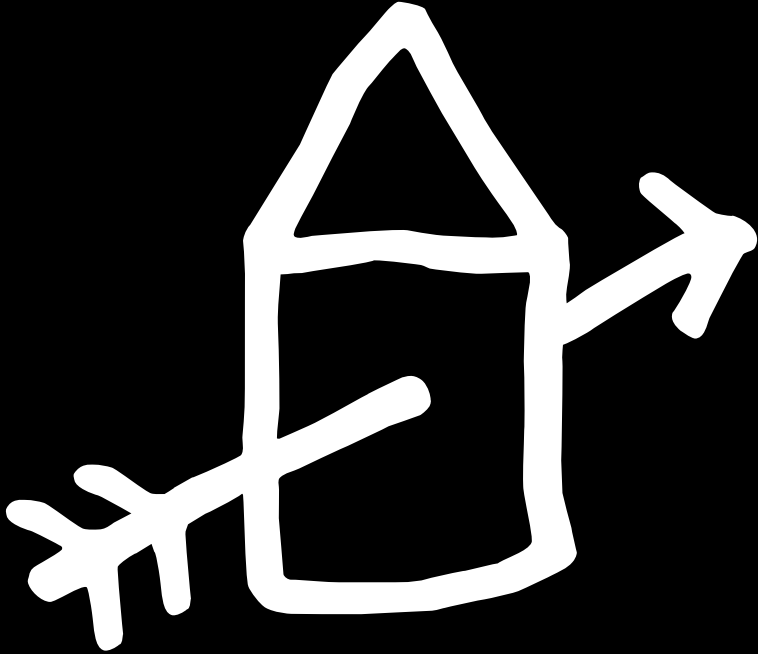

Baerne

In dit nummer o.a.:

- Vervlogen verleden - de Baarnse Gasfabriek
- Het Dijkverbeterplan en de ARWE
- Sranan Gowtu (Surinaams Goud) in Baarn

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

Baerne

VAN DE VOORZITTER

Tja, die voorzitter is ook maar eens mens. Deze week kreeg ik een compliment van een reeds jarenlang lid. Zij vertelde dat ze de *Baerne* altijd snel ter hand nam om het stukje van de voorzitter niet te missen. Zo zout had ik het nog niet gegeven. Maar wel fijn om te horen.

Het eerste kwartaal en het voorjaar verlopen meestal rustig. De plannen voor de mooie komende maanden worden scherpgeslepen en de laatste loslopende potentiële vrijwilliger wordt in de kuif gepakt. De lezing van Benny van Dasselaar over het reilen en zeilen van Landgoed Pijnenburg is alweer achter de rug en het was zeer interessant.

Op zaterdag 2 juli a.s. wordt de jaarlijkse excursie gehouden, ditmaal naar het *Kasteel het Nijenhuis* in Heino, Overijssel. Hier kunt u uw hart ophalen aan 100 jaar expressionistische landschapsschilderkunst en genieten van ruim 90 beelden die rond het kasteel zijn opgesteld. Ga snel naar pagina 61 voor alle informatie over deze dag.

De Algemene Leden Vergadering van 22 maart jl. werd voorafgegaan door een heel informatieve lezing van Erwin en Nancy Brouwer. Hun wens om de watertoren te gaan bewonen bleek een kwestie van veel geduld vanwege allerlei bureaucratische procedures van de gemeente, de brandweer, de provincie en Monumentenzorg. Maar hun door-

zettingsvermogen werd beloond en de watertoren is nu een prachtige woning geworden.

Daarna de vergadering waarbij de bekende keur uit ons ledenbestand aanwezig was. De vergadering was kort maar krachtig. Thom Koot nam afscheid als penningmeester en Jacques van Eijk werd benoemd als zijn opvolger. Bobby van Essen werd benoemd tot secretaris, deze functie had hij reeds waargenomen vanaf 1 januari 2016. Het dagelijks bestuur is dus weer op volle oorlogssterkte. We blijven uitkijken naar de ideale kandidaat om de werkgroep Communicatie te leiden na het afscheid van Inge Pastoor. Als u voor ons een tip heeft, wij vernemen het graag.

Nu geef ik u over aan het leesgenot van de *Baerne* en wens ik u een fijne zomer toe,

André Mascini

INHOUD

Van de voorzitter	33
Vervlogen verleden - de Baarnse Gasfabriek	34
Expositie Kleeding & Zoo	44
Het Dijkverbeterplan en de ARWE	50
Sranan Gowtu in Baarn	54
Excursie naar Overijssel	61
Giften eerste kwartaal 2016	63
Colofon en agenda	64

Foto omslag: De kolenbunker van de gasfabriek aan de Eemweg (coll. HKB).

VERVLOGEN VERLEDEN – DE BAARNSE GASFABRIEK

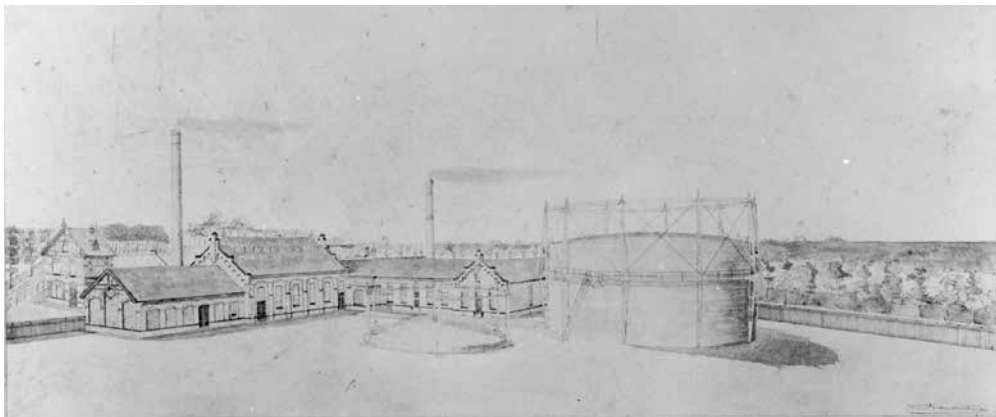
Afgelopen najaar organiseerde de Utrechtse Stichting voor het Industrieel Erfgoed (Usine) een fietstocht langs de restanten van het industrieel verleden van Baarn. De excursie, ingeleid door architectuurhistoricus Michiel Kruidenier en begeleid door erfgoed specialist Mathijs Witte, leverde boeiende informatie en onverwachte plekken op, maar ook de constatering dat er nog maar weinig van dit industrieel verleden zichtbaar is in Baarn. Een van die plekken waar eigenlijk niets meer herinnert aan de industrie die er ooit gevestigd was, is het gebied tussen de huidige Gaslaan, Nachtegaallaan, Lindelaan, Acacialaan en de Heuveloordstraat. Zestig jaar geleden werd hier de gasproductie door de gemeente-Gasfabriek gestaakt. 75 Jaar gasfabricage (van 1878 tot 1956) is uitgewist. Alleen de naam Gaslaan verwijst nog naar dit stuk industrieel verleden.

door: Marjo Stam

In de tweede helft van de 19e eeuw werden er door heel Nederland gasfabrieken gebouwd waar gas uit steenkool werd geproduceerd. Dit procedé was aan het eind van de 18e eeuw voor het eerst toegepast en sloeg aan. Het gas werd gebruikt voor verlichting (vandaar de naam lichtgas), koken en later ook voor verwarming. In Nederland werd in

1826 in Rotterdam de eerste gasfabriek in gebruik genomen.

Baarn kreeg in 1878 een gasfabriek, dankzij het initiatief van ingenieur J. Hartsen en de zeer rijke zakenman J. Ed. Teixeira de Mattos, beiden 'import'-Baarnaars die aan het eind van de 19e eeuw een (zomer)verblijf in Baarn hadden betrokken. Beide heren hadden

De gasfabriek in 1878

eind 1877 bij het Baarnse gemeentebestuur een concessieverzoek ingediend en ook een verzoek tot het bouwen van een gasfabricagefabriek. De ambtelijke molens maalden opvallend snel, want al op 8 april 1878 nam de gemeenteraad een positief besluit over de gevraagde concessie, geldig voor een periode van 20 jaar, waarvan de officiële akte op 2 december 1878 werd gepasseerd bij notaris Pen.

Eerste fabriek en gasfabricage

De initiatiefnemers hadden voor de bouw van de fabriek een stuk grond gekocht op de Baarnse Westerheide, een zanderig, onbebouwd terrein, genaamd 'Het Zandgat', liggend binnen het gebied tussen de huidige Gaslaan, Nachtegaallaan, Lindelaan, Acacialaan en Heuveloordlaan¹. In de fabriek werd lichtgas gemaakt door droge destillatie van steenkool: in een afgesloten ovenkamer werd de steenkool verhit en het vrijgekomen gas werd met een luchtpomp afgezogen. Dit gas bevatte dan nog veel teer, ammoniak en zwavel en moest nog gezuiverd worden. Het uiteindelijk voor gebruik geschikte gas werd opgeslagen in gashouders. De overgebleven cokes, de ammoniak, zwavel en teer werden als restproducten verkocht.

De nieuwe gasfabriek leverde gas aan de gemeente, allereerst voor de straatverlichting. Er werd een stelsel van gaspijpen aangelegd en er kwamen gaslan-

taarns op een aantal afgesproken plaatsen. Deze gaslantaarns vervingen de schaarse petroleumlantaarns die vanaf november 1859 in het dorp waren verschenen. De oorspronkelijke gasbranders (vleermuisbranders) werkten niet optimaal, produceerden veel warmte en verspreidden een zeer onaangename lucht. Pas na overschakeling op gasgloeikousjes, een uitvinding uit 1885 en in Baarn in 1896 geïntroduceerd, werd het verlichten met gas aanzienlijk verbeterd. Elke avond trokken de lantaarnopstekers langs alle lantaarnpalen, voorzien van een lange stok met een lontkoker, bevochtigd met spiritus en 's nachts liepen zij opnieuw een ronde om de lantaarns weer te doven². Al snel groeide ook van particuliere zijde de belangstelling voor gasverlichting. Zo schakelde bijvoorbeeld het plaatselijke *Post- en Telegraafkantoor* over op gasverlichting en ook steeds meer villabewoners verzochten om aansluiting.

De Baarnse gemeenteraad was voorzichtig met het zelf investeren in de gasvoorziening, want juist in die jaren kwamen de eerste berichten over de toepassing van elektriciteit als nieuwe energiebron. Directeur J. Hartsen had echter een rotsvast vertrouwen in het bestaansrecht en de toekomstmogelijkheden van het gas. Hij benadrukte de mogelijkheden voor particulieren bij verlichting in huis, het gebruik voor kookdoeleinden en voor... verwarming. Dat vertrouwen bleek niet onterecht, in Baarn startte men pas in 1947 met de elektrificatie van de straatverlichting.

Een nieuwe fabriek in handen van de gemeente

Nadat directeur Hartsen in 1892 was overleden en de concessie in 1898 afliep, stelde de gemeente een onderzoek in naar de toekomst van de gasfabriek. Ondanks de eerdere aarzelingen over de toekomst van gas als energiebron, was overname een van de opties. Uiteindelijk besloot de gemeenteraad in 1901 niet alleen tot overname, maar ook tot het bouwen van een totaal nieuwe fabriek, waarvoor een stuk grond van 5812 m² werd aangekocht, voor de somma van f 65.000,-, grenzend aan de 'oude' fabriek³. De aankondiging dat Paleis Soestdijk en de bijgebouwen zouden overgaan op gasverlichting speelde daarin wellicht ook een rol.⁴ Concurrentie van elektriciteit was er wel degelijk: de *Industreele Maatschappij* uit Amsterdam richtte op het belovende terrein van de gasfabriek een fabriek op waar elektriciteit werd opgewekt.⁵

Om de bouw van de nieuwe gasfabriek te kunnen financieren plaatste de gemeente advertenties in diverse dagbladen voor een geldlening. Dat lukte en aannemer B. de Bruin uit Weesp kreeg de opdracht om voor ruim f 35.000,- een nieuwe gasfabriek te bouwen, die op 26 maart 1903 in gebruik werd genomen. Ook kwam er een nieuwe, tweede, gashouder van ruim 2000 m³ en een kuip met een diameter van 20,5 m. Al in het eer-

ste jaar dat de nieuwe fabriek draaide, viel de omzet hoger uit dan geraamd en werd een positief saldo gerealiseerd van f 9.000,-. Er werd dat jaar ruim 1.7 miljoen kg steenkool gedestilleerd. De gemeenteraad stelde de gasprijs vast en er was een gemeentelijke gascommissie die toezicht hield op de fabriek. In de nieuwe fabriek werkten in de beginjaren zo'n tien man, en er stonden ook nog tien lantaarnopstokers op de loonlijst. De straatverlichting bestond in 1903 uit 202 gasvlammen en 62 petroleumlampen. Al in 1909 werd de oudste gashouder overbodig omdat er een nieuwe, modernere werd geplaatst met een capaciteit van 5000 m³. In 1913 werd er op het terrein van het gasbedrijf een woning voor de directeur gebouwd op de plek waar de allereerste gasfabriek had gestaan.

Aanvankelijk werd de steenkool aangevoerd per spoor en naast het huidige restaurant *De Generaal* gelost, in vrachtauto's overgeladen en vanaf het spoorwegemplacement vervoerd naar het fabriek-

De in 1903 gebouwde directeurswoning

Aanvoer van kolen per paardentactie

sterrein. Maar al snel volgde ook aanvoer over water. Eind december 1931 werd begonnen met de bouw van een bunker met een inhoud van 60 ton aan de Eem. Met deze losplaats waar de kolen uit de schepen gelost werden, konden de (transport)kosten van de kolen verlaagd worden. De kolen werden aanvankelijk per paardentactie dwars door het dorp naar de Gaslaan gebracht. Later volgde een speciale vrachtauto met vijf kiepbakken die onder de bunker doorreed. Het systeem was zo ontworpen dat de bakken in een keer gevuld werden zonder dat de vrachtwagen verplaatst hoefde te worden. Aangekomen bij de gasfabriek parkeerde de vrachtwagen voor de kolenlift: de bakken werden gelost, de lift ging omhoog en de kolen werden gestort in de kolenbunker van de stokerij. Onafgebroken reed de vrachtwagen op en neer tussen de Eem en de Gasfabriek.

Muntgasmeters

Het gemeentelijk gasbedrijf voerde al snel muntgasmeters in. Dit soort meters leverde pas (een bepaalde hoeveelheid) gas als er een muntje van vijf cent ingegoooid werd. Voor het gebruik van de meters door particulieren werd huur berekend. Meteropnemers kwamen iedere maand langs om de meters op te nemen en af te rekenen. In 1923 werden in Baarn voor het eerst gaspenningen geïntroduceerd, dit waren speciale munten die je bij elke kruidenier op de hoek kon kopen. Daarvoor moesten in Baarn 960 muntgasmeters aangepast worden. Was het gas aanvankelijk nog veel te duur voor de Baarnse arbeider, daar kwam snel verandering in. Door de introductie van de gasmuntmeter kon de kleinverbruiker zijn gasverbruik in de hand houden zonder achteraf geconfronteerd te worden met hoge rekeningen.

Exploitatie – de crisisjaren

Belangrijker dan de gasleveranties voor de straatlantaarns was de verkoop aan particulieren en bedrijven. Daar viel de meeste winst te behalen, het was dus zaak om particulieren en grootverbruikers 'aan het gas' te krijgen en te houden. In 1924 schoot de gasomzet omhoog, toen voor het eerst in Baarn geproduceerd gas aan de buurgemeente Soest geleverd werd. Met deze nieuwe afzet steeg de afname dat jaar tot boven de 1.5 miljoen m³. Per etmaal kon de gasfabriek ruim 6000 m³ gas produceren, waarvan gemiddeld zo'n 5600 m³ per etmaal werd afgezet. Met de inhoud van de gashouders kon de benodigde voorraad op peil worden gehouden.

Promotie

Ook tijdens de crisis van de jaren 1930 bleef men reclame maken ter stimulering van het gasverbruik. De zuinige huisvrouw moest ervan overtuigd worden, dat gas de goedkoopste energiebron was bij het koken en ook de gasverwarming werd meer en meer gepropageerd. Boven het kantoor op het fabrieksterrein kwam een toonzaal, waarin 'allerlei verbruikstoestellen zijn opgesteld en aangesloten om beproefd en aan bezoekers gedemonstreerd te kunnen worden.' Midden in het dorp kwam zelfs een gaswinkel. Ook werd er in 1931 een acquisitrice in bijzonder dienstverband aangesteld, mevrouw B. Kosters-Sleutel. Er werd begonnen met regelmatig huisbezoek met gratis advies en herstelling van kleine defecten. In het

jaarverslag van 1932 schreef de directie: *Niettegenstaande de min gunstige tijdsomstandigheden, de lage brandstofprijzen en de mededinging der elektriciteit naar warmwaterlevering gelukte het 't gasdebiet op gelijk niveau te houden. Evenwel niet dan ten koste van vele bemoeiingen op het gebied van distributie en installatie. Zo werden bij velen de toestellen gratis nagezien, vond aanleg van 171 gratis leidingen plaats (waarvan 31 door installateurs), vragende een bedrag van f 2250,-. In den loop van het jaar werden ruim 400 verschillende gastoestellen verkocht, meereendeels in huurkoop (comforen, fornuizen, bak- en braadovens, warmwaterapparaten, waschtoestellen, haarden en radiatoren, gaspoken, strijkijzers, theelichtjes, een banketbakersoven). Evenals vorig jaar werd 't noodige op 't gebied van propaganda gedaan: advertenties in weekbladen, postreclame, circulaires en folders aan huis, demonstraties – in Februari voor de Vereniging van Huisvrouwen, in Maart een algemeen toegankelijke – met tentoonstelling van gastoestellen – , filmvertooning. Vooral de laatste demonstratie verheugde zich in een levendige belangstelling (den*

laatststen dag ruim 300 bezoekers). De installateurs – met wien reeds een drietal jaren geleden evenwel zonder resultaat over gezamenlijke verkoop van gastoestellen onderhandeld was – brachten bij het Gemeentebestuur bezwaren in tegen de verkoop door 't bedrijf.⁶

Zoals uit het citaat hierboven duidelijk wordt, waren de (lokale) installateurs niet erg gelukkig met de (verkoop)activiteiten die het gemeentelijk gasbedrijf zelf uitvoerende. De meningsverschillen tussen gasfabriek en middenstand werden in de jaren in aanloop naar de Tweede Wereldoorlog steeds groter en winkeliers, fitters en brandstoffenhandelaars begonnen hun krachten meer en meer te bundelen. Ondanks de economisch slechte tijden met dalende gaslevering, concurrentie op prijs, hoge kolenprijzen, dalende afzet en overcapaciteit, slaagde de gasfabriek er in – op een enkele uitzondering na – jaarlijks af te sluiten met een nettowinst ten gunste van de gemeente. De levering van elektriciteit was ondertussen overgegaan naar de provinciale elektriciteitscentrale.

Tweede Wereldoorlog

Na de Duitse inval, waaropen de Baarnse bevolking op 11 mei 1940 werd geëvacueerd naar Laren en Huizen, moest de productie van gas aanvankelijk worden gestaakt. Twee vrijwilligers, de stokers-machinedrijvers A. Lammertse en P.F. Koops, bleven echter de vuren van de gasovens brandend houden. Daarmee was Baarn de enige geëvacueerde gemeente waar de gaslevering zonder on-

derbreking intact is gehouden. In het jaarverslag over 1940 schreef de directie: *In het veelbewogen oorlogsjaar 1940 heeft ook ons bedrijf zijn nut voor de bevolking bewezen. Vooral toen aanvoer van brandstoffen door verwoesting van vele bruggen en wegen onmogelijk was, bleek de betekenis van een grote voorraad ter plaatse.* Toen de gemeente Soest geen gas meer kon betrekken vanuit Amersfoort riep zij de hulp in van Baarn voor de tijdelijke noodlevering van gas. In 1941 richt de gasfabriek zelfs een leerkeuken in waar door mejuffrouw B.E. Bos kookles wordt gegeven ... *welk instituut het doel heeft de Baarnsche huisvrouwen met het gebruik van gas beter vertrouwd te maken [...]. Vooral betreft dit gezinnen die door gebrek aan andere brandstoffen thans tot gebruik van gas zijn gekomen.*⁷

Bovendien wordt in datzelfde jaar bij de gasfabriek een Centrale Keuken geopend waar men, natuurlijk op de bon, warm eten kon halen.

Voedselbereiding in de Centrale Keuken

Het Baarnse gasbedrijf had al met al gedurende de oorlog geen reden tot klagen: weliswaar werd het gasverbruik gerantsoeneerd en de straatverlichting grotendeels buiten werking gesteld, doch voor de gasafzettingmogelijkheden openden zich nieuwe banen als bijv. een tweetal drooginrichtingen voor papier en meubelfineer. De bezetter had er eveneens belang bij dat de gasleverantie doorgang kon vinden. Het jaarverslag over 1943 vermeldt dan ook: *Niettemin heeft de gasindustrie zich gehandhaafd op een vóór de oorlog ongekende hoogte en daarmee haar bestaansrecht nog zooveel duidelijker dan vóór den oorlog bewezen.* De toenmalige directeur, ir. G.H. Hellendoorn, kijkt in 1943 zelfs al vooruit en filosofeert over een nationaal gasbedrijf, zonder *onttrekking van winsten aan de exploitatie van het bedrijf ten gunste van de gemeentekas.* Gedurende de oorlogsjaren is de stoomketel, die de Centrale Keuken van stoom moest voorzien, permanent in gebruik gebleven. Bovendien kon met de stoom een acculaadinrichting worden geladen, niet alleen voor accu's van vrachtauto's die gebruikt werden voor het halen van aardappels en andere levensmiddelen uit de noordelijke provincies, maar ook voor de berichtendienst van de Duitse bezetter. Voor particuliere burgers werd het gebrek aan brandstof steeds nijpender.

Na de bevrijding begon de fabriek vanaf 23 augustus 1945 weer gas te leveren. De meeste personeelsleden hervatten hun werkzaamheden volledig, drie medewerkers werden ingevolge het Zuiveringsbesluit geschorst. Vol goede moed schrijft de directie: *Wij hebben de zware storm doorstaan en moeten nu trachten door diepe wateren weer op de oude koers te komen. (...) Er zijn nog veel mogelijkheden voor betere toepassing. Er is veel werk te doen. Daarom mag het Gasbedrijf der Gemeente Baarn niet nutteloos blijven toezien!*

Schaalvergroting

Het vertrouwen dat uit deze woorden spreekt, bleek uiteindelijk te optimistisch voor de gemeente-gasfabriek: nadat de rantsoenering van gas en licht was beëindigd, volgde aanvankelijk een periode van groei waarbij de productie naar ongekende hoogte steeg: vanaf 1947 wordt de gaslevering aan Soest hervat. Dit hernieuwde contract met de grootste klant van het gasbedrijf zou lopen tot 1 januari 1965. In 1948 vertrok de toenmalige directeur Hellendoorn naar Hilversum waar hij directeur werd van de *Gemeente Lichtbedrijven*. Ogenschijnlijk leek er een opgaande lijn ingezet, maar achter de schermen was men er al lang van overtuigd dat concentratie van gemeentelijke bedrijven niet te vermijden was en het leek onwaarschijnlijk dat Baarn een eigen productie zou behouden. Desondanks besloot de gemeenteraad in 1953 nog te investeren in het opplappen van de verouderde productiefaciliteiten, zelfs toen dit door het college van B&W werd ontraden. Tot het toch goedkoper bleek de eigen gasfabriek op te doeken en het gas van elders te betrekken. Op 19 december 1955 werd de productie van gas in Baarn stopgezet: Hilversum werd de gasleverancier van het Baarnse gasbedrijf, dat het gas wel bleef distribueren, ook aan Soest. De Hilversumse oplossing bleek een tijdelijke aangelegenheid: al in 1948 was nabij Coevorden het eerste Nederlandse aardgasveld ontdekt en in 1962 werd in Noord-Groningen, nabij Slochteren een gigantisch grote gasbel gevonden. Deze

vondst bracht een ware revolutie teweeg die de op kolen gestookte gasfabrieken overbodig zou maken. De Hilversumse gasfabriek besloot vanaf 1963 over te gaan op aardgas. Baarn volgde in 1965. Daarvoor werd het in 1958 gerealiseerde gasontvangstation omgebouwd voor de distributie van aardgas. *De Gasunie* werd leverancier. De ombouw was een omvangrijke operatie: het dorp werd in tien sectoren verdeeld, begonnen werd met het Rode Dorp: de hele wijk werd van het gas afgesloten waarna het aardgas in de leiding werd gevoerd. Het nog aanwezige stadsgas dat er uitstroomde werd 'afgefakkeld'. Alle gasfornuizen en kooktoestellen van inwoners werden omgebouwd ten behoeve van aardgas en ook het gasleidingnet moest deels worden vernieuwd.

Het Baarnse gasdistributiebedrijf verloor per 1 januari 1989 zijn zelfstandigheid en fuseerde met de gemeentelijke gasbedrijven van Amersfoort en Soest tot het *Regionaal Nutsbedrijf Eemland*, dat in 1992 samen met de Utrechtse bedrijven *NV Stadsverwarming PEGUS*, *PUEM* en *GEB Utrecht* en met *STAMIN (Stadsverwarmingsbedrijf Midden-Nederland)* opging in de *Regionale Energiemaatschappij Utrecht (REMU)*. In 2003, vlak voor de liberalisering van de Nederlandse energiemarkt in 2004, kocht *Eneco* (het energiebedrijf dat in 1995 was ontstaan na fusie tussen *GEB Rotterdam* en *RED Dordrecht*) *REMU*. Tot de dag van vandaag vormt *Eneco Energie* een van de grote landelijke spelers op energiegebied.

Zwaar werk en vervuilde grond

De gasfabriek was in de verre omgeving herkenbaar door de gashouders en fabrieksschoorstenen. Grote hoeveelheden kolen werden met tonnen tegelijk aangevoerd. Het storten van de kolen was een stoffig en vies geheel en het was zwaar en ongezond werken in de fabriek. Zeker in de beginjaren was alles nagenoeg handwerk, de ovens werden met de hand vol kolen geschept en na destillatie met lange ijzeren staven weer leeggehaald. De arbeiders stonden de hele dag bezweet voor een hete oven. Enkele restproducten zoals het kankerverwekkende koolteer, waren extreem ongezond. Een deel van de afvalstoffen werd, zoals bij vele andere industrieën, op het eigen terrein gestort. Na sluiting van de fabriek en sloop van de fabrieksge-

bouwen – de gashouders gingen als laatste in 1968 tegen de vlakte – bleek het terrein fors vervuild. Uit onderzoek in opdracht van de provincie bleek in 1983 dat het grondwater bij de gasfabriek ernstig verontreinigd was met fenol⁸. Een eerste sanering vond plaats in 1984. Ondanks protest van de omwonenden werd daarbij alleen de bovenste laag van de grond (een halve meter) verwijderd. Ook werd het grondwater opgepompt en afgevoerd. Als de gemeente in 1996 nieuwe woningbouwplannen ontwikkelt voor het middenterrein van de voormalige gasfabriek, blijkt dat de grond nog steeds behoorlijk is vervuild. Ditmaal wordt de sanering grondiger aangepakt en grote hoeveelheden vervuilde grond worden opgediept en afgevoerd naar een provinciale stortplaats⁹.

Met dank aan de heer Ko de Bruin voor de mondelinge informatie en het meezoeken naar beeldmateriaal.

Beeld

Archief HKB

Bronnen

Archief *Baarnse Courant*

Archief Eemland

Archief Historische Kring Baerne

Pelgrim, Egbert: 'De Gemeentelijke Gasfabriek – Lichtproductie aan de Kleine Drift' in *Eigen Perk*, 2000/4 p. 171-186

Zwiep, S.N.: "*Vol Gas*", *De geschiedenis van 110 jaar gas in Baarn* (1988), uitgave Gemeentelijk Gasbedrijf Baarn

Noten

1. Over de geschiedenis van de Baarnse gasfabriek als particulier initiatief zijn weinig officiële stukken bewaard gebleven.
2. Vanaf circa 1920 werden de lantaarns voorzien van lantaarn-uurwerken, die automatisch de verlichting konden ontsteken.
3. De Eembode, d.d. 12-02-1898: *Uit goede bron vernemen wij dat de Industriële maatschappij, voorlopig haare aanvraag tot het plaatsen van een electrisch station aan den Sophialaan heeft ingetrokken. Indien een stuk grond gelegen naast de Baarnsche Gasfabriek, in eigendom aan de gemeente Baarn, hun zal worden verkocht zal de maatschappij overgaan de fabriek aldaar te plaatsen.*
4. De Eembode d.d. 10-01-1903: *De commissie, door den gemeenteraad belast met het onderzoek, welke verlichting voor deze gemeente het meest gewenscht is, nl. gas- of electrisch licht, heeft thans haar rapport den raad aangebo-*

den, zoodat een beslissing spoedig zal volgen. Men verwacht, dat men tot gaslicht besluiten zal, temeer nu de gasleiding van Baarn reeds tot het paleis te Soestdijk genaderd is.

5. Gemeentelijk Gasbedrijf Baarn (GGB), Verslag omtrent de toestand en exploitatie over 't jaar 1932
6. GGB, jaarverslag 1941
7. GGB, jaarverslag 1941
8. *Baarnsche Courant* d.d. 08-06-1983
9. *Baarnsche Courant* d.d. 22-10-1998

Reactie uitkijktoren Maarschalksbos

Op de oproep in het vorige nummer ontving de redactie een reactie van mevrouw W. Oosterbroek-Zoeten. Zij wist te vertellen dat de uitkijktoren in 1959 gesloopt is. Haar man woonde destijds met zijn ouders aan de Eemnesserweg weg en zo kon mevrouw Oosterbroek ons de sloopdatum doorgeven. Daarvoor onze hartelijke dank.

EXPOSITIE KLEEDING & ZOO

De nieuwe tentoonstelling van de Historische Kring Baerne werd op zaterdag 28 mei jl. geopend door onze bekende plaatsgenoot HERMA De JONG, hoedenontwerpster en eigenaresse van Hat Design.

In de Oudheidkamer kunt u dit keer een nostalgisch overzicht bekijken van de kledingcollectie van de HKB, aangevuld met diverse bruiklenen van particulieren. Het geeft een indruk van de veranderingen maar ook van de herhalingen in de modewereld. Een collage van oude patronen laat zien dat bepaalde ontwerpen steeds weer terugkomen.

Er is aandacht voor de ontwikkeling van de naai- en breischool, in 1818 opgericht, mede door de sociale beweging van Prinses, later Koningin Anna Paulowna. Wij tonen oude rapporten en werkvoorbeelden van deze school.

De 'Commissiën van Weldadigheid', ook een initiatief van hare majesteit, hebben bijgedragen in de ondersteuning van de allerarmsten in Baarn gedurende de lange tijd waarin de bevolking leed onder de slechte economische en hygiënische omstandigheden. Anna Paulowna, vervolgens Koningin Emma, en Prinses, later Koningin Juliana hebben meer dan een eeuw lang de ontwikkeling van de naai- en breischool op velerlei wijzen ondersteund. Aanvankelijk op amateuristische schaal, maar al gauw ontstond er behoefte aan meer professionaliteit. Aan die vraag werd voldaan door de op-

richting van de academische opleidingen voor naaldvakken. Later in de 19e eeuw werd *Tesselschade* opgericht, het netwerk voor behoeftige vrouwen uit betere kringen. Deze vereniging ging vanaf 1872 samenwerken met *Arbeid Adelt* en bood vrouwen de mogelijkheid om eigen inkomsten te verwerven door handwerken te maken en te verkopen.

In de WOI heeft Koningin Wilhelmina de bevolking opgeroepen om sokken te breien voor onze soldaten. Ons land was weliswaar niet actief in de oorlog, maar raakte wel gemobiliseerd om onze neutraliteit te waarborgen. Duizenden paar sokken zijn er toen gebreid.

De postbode, de politie, de brandweerman, de plaatselijke muziekkorpsen, allen hadden hun herkenbare uniformen. De kinderkleding was meestal een afspiegeling van volwassen patronen. De wastobbe, de mangel en de linnenpers, bekende attributen voor onze (over) grootouders zijn te zien.

Hoeden waren in de mode, vastgezet met fraaie hoedenpennen. Tasjes en tassen in diverse vormen en materialen. Natuurlijk mag de geschiedenis van de merklap niet ontbreken.

Er wordt ook filmmateriaal getoond ter verlevendiging van de tentoonstelling.

Het is allemaal te zien in de Oudheidkamer, Hoofdstraat 1A, te Baarn, geopend op woensdag 14.00-16.00 u en zaterdag 11.00-13.00 u.

Graag heten wij u welkom op één van deze dagen. De tentoonstelling blijft tot en met 1 oktober 2016 te bezichtigen.

Historische Kring Baerne

Hoofdstraat 1a, 3740 AH Baarn

Openingstijden: Woensdag 14.00 tot 16.00 uur
Zaterdag 11.00 tot 13.00 uur

**TENTOONSTELLING
'KLEEDING & ZOO'**

UIT DE EIGEN LINNENKAST
AANGEVULD MET DIVERSE
BRUIKLENNEN VAN PARTICULIEREN

OPENING DOOR
HERMA DE JONG, HAT DESIGN

ZATERDAG 28 MEI 2016 OM 11.00 UUR
De oudheidkamer is open vanaf 10.30 uur

UW AANWEZIGHEID WORDT ZEER OP PRIJS GESTELD

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

Dagelijks geopend

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

Groot terras

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.

juwelier
van doorm

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107
info@juwelievandoorm.nl www.juwelievandoorm.nl

ZANDVOORTWEG 1A
3741 BA BAARN
TELEFOON: 035 541 2063

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

PLEZIERIG LEVEN, ZORGELOOS WONEN

DANKZIJ ONS ZORGHOTEL
KUNT U EVEN 'PROEFWONEN'

Welkom bij Huize Brandsen. Een sfeervol woon-zorghuis en zorghotel midden in het gezellige en groene Baarn. Hier geniet u van professionele levensloopbestendige zorg, ruime appartementen en een levendige sfeer. Een zorgindicatie is niet noodzakelijk. Zo wordt verzorgd wonen zorgeloos leven. Zie www.huizebrandsen.nl

HUIZE • BRANDSEN
verzorgd wonen

Koningsweg 2, 3743 EV Baarn 035 541 3055 info@huizebrandsen.nl www.huizebrandsen.nl

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail apotheekjulius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,
ERVARING, SERVICE EN
EEN DESKUNDIG
ADVIES

DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.

jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

HET DIJKVERBETERPLAN EN DE ARWE

Het zal weinig mensen ontgaan zijn dat het Waterschap Vallei en Veluwe al enkele jaren druk doende is met het verbeteren van de dijken langs de Zuidelijke Randmeren en langs de oostzijde van de Eem. In oktober 2013 werd het dijkverbeterplan, zoals het door het Algemeen Bestuur van Waterschap Vallei en Veluwe was vastgesteld, door de provincies Gelderland en Utrecht goedgekeurd. Dit plan dateert van eind juni 2011 en had een aantal maanden ter inzage had gelegen. Intussen waren diverse onderzoeken gestart; variërend van boomtechnisch advies, rapporten betreffende geluid en trillingen, activiteitenplannen voor flora en fauna en de aanwezigheid van archeologische sites, zoals de Grebbelinie langs de Eem en de voormalige kasteelterreinen van Huis ter Eem en Hamelenburg.

door: Jan van der Laan

De geschiedenis van het Waterschap

Van 1 op 2 november 1170 worden de gebieden rond het Flevomeer getroffen door een zware vloed, de Allerheiligenvloed genoemd. De vloed slaat bressen in de veenbanken die tussen de kusten van West/Friesland en Gaasterland liggen, waardoor Utrecht te maken krijgt met een open verbinding naar de Noordzee. Volgens annalen uit het klooster van Egmond kreeg de stad Utrecht zelfs te maken met eb en vloed. Door de open verbinding met de Noordzee is de waterhoogte in het gebied tussen Baarn en het Flevomeer bij eb ruim 30 cm lager dan voorheen. Deze verlaging van de waterstand is een van de redenen dat er een begin kan worden gemaakt met de ontginning van de veengebieden in het Eemland. Het is niet ondenkbaar dat de ontginners te maken kregen met het regelmatige overstromen van hun landerijen, zoals

dat tot de aanleg van de Afsluitdijk in 1932 bijna jaarlijks gebeurde.

Er zal dan waarschijnlijk al op kleine schaal sprake zijn van aanleg van kaden om de ontgonnen gebieden droog te houden. Voor het ontstaan van de waterschappen was de aanleg en het onderhoud van kaden en dijken een zaak van de Aangelanden. Dit waren de boeren en grondeigenaren wier landerijen aan de dijken grensden. Door onderlinge verdeeldheid over de financiële bijdragen, de boeren hadden een groter belang bij droge gronden dan de in de steden wonende grondeigenaren, ontstonden vaak problemen. Ook het afwateren van achterliggende gebieden via sloten en tochten van de Aangelanden zorgden regelmatig voor onmin. Om deze problemen voor te zijn werden in het noorden van de Gelderse Vallei, waar ook het Eemland onder valt, aan

het eind van de 14e eeuw de eerste waterschappen gevormd. Ze beheerden de afwatering van de gebieden achter de dijken.

Twee eeuwen later wordt het Hoogheemraadschap van de Bunschoter Veen- en Veldendijken gevormd, het beheerde de dijken aan de noordrand van de Gelderse Vallei en langs de Eem tot aan Eembrugge.

In 1616 richtten de Staten van Utrecht het "Heemraadschap van de Rivier de Eem, beken en aanleve van dien" op, welke zich o.a. bezighoudt met de afwatering en bevaarbaarheid van de Eem.

In het begin van de 19e eeuw liggen in het Eemland een groot aantal kleine waterschappen, zoals: Drakenburg, De Drie Zielen en de Geeren, Eemnes Binnendijks en Eemnes Buitendijks. Aan de oostkant van de Eem liggen onder andere de waterschappen Eemland, Blokland, De Haar, Nederseldert en De Hond.

In 1880 zijn er in de provincie Utrecht nog zo'n 160 grotere en kleinere waterschappen. Waren er in 1950 landelijk nog bijna 2600 waterschappen, 60 jaar later is dat aantal teruggebracht tot 23. Op 1 januari 1993 komt het waterschap Vallei en Veluwe tot stand dat ruwweg het gebied tussen de Eem, de IJssel bij Zwolle, Dieren, Arnhem en Rhenen beheert.

Het dijkverbeterplan

In december 2013 werd begonnen met de uitvoering van het verbeterplan waarbij de 22 kilometer lange dijk van

Amersfoort tot Nijkerk zou worden verbreedt, verhoogd of worden verlegd. Gedurende de wintermaanden wordt vanwege de veiligheid niet aan de dijken gewerkt, maar wordt voorbereidend werk verricht, zoals het kappen van de bomen op de dijk.

Voor meer gedetailleerde informatie werd ook contact gelegd met amateurarcheologen in de betreffende gebieden, dus ook met de ARWE. In eerste instantie hebben wij informatie gegeven over de onderzoeken en opgravingen die de ARWE in de directe omgeving van de Eem heeft gedaan of waar door de ARWE is geassisteerd. Het betreft hier een viertal steentijdopgravingen in Eemdal VI en De Drie Eiken. Ook werd informatie verstrekt over bekende en vermoedelijke vindplaatsen van archeologische sites zoals de vondst van middeleeuws materiaal bij het leggen van een gaszinker door de Eem bij Eembrugge en de mogelijke ligging van kasteel *Grimmestein* aan het Zuidereind. Verder de boerderij van de familie Roomen (die in 1939, t.b.v. het creëren van schootsveld, door het Nederlandse leger is gesloopt) de standplaats van de diverse kalkbranderijen en het jaagpad op de zomerdijk aan de oostkant van de Eem.

De werkzaamheden begonnen met het verhogen en verbreden van de 4,5 km lange Grebbedijk tussen de Kleine Melm bij Soest en de Maatweg in Amersfoort. Door de aanleg van het fietspad op de dijk zijn de, langs de Eem liggende, ka-

Het vervangen van de houten beschoeiing door stalen damwanden bij de Kleine Melm.

zematten uit WOII ook weer in het zicht gebracht.

Langs het randmeer wordt de dijk verstevigd met een laag stortsteen en zullen ter compensatie nieuwe rietvelden worden aangelegd. De oevers van de Eem zullen op diverse plaatsen worden verstevigd met stalen damwanden die de veelal vergane houten beschoeiing zullen vervangen. Tegenover Eembrugge wordt de weg naar Eemdijk over enkele honderden meters verlegd om ruimte te maken om de bestaande dijk te verlengen tot aan de ophaalbrug. Op de dijk zal later een fietspad op worden aangelegd.

Ter compensatie van alle veranderingen langs de Eem is de ontwikkeling van drie nieuwe natuurgebieden bij de werkzaamheden inbegrepen. Het betreft het eiland de Grote Melm, natuurgebied Wolkenberg tussen de Eem en het Zuidereind en natuurgebied Bruggematen tussen de Eemdijk en de Eem. In totaal zal hier 16 ha natuurge-

Stortsteen op de Oostdijk en nieuw aangelegd rietveld op de dijk bij Nekkeveld.

bied komen met riet, plas/drasgebieden, brede sloten en hooilanden met bloemrijke begroeiing komen. Het gebied Wolkenberg zal een drietal open verbindingen naar de Eem krijgen waardoor grote delen van het gebied regelmatig bij een hoge waterstand onder water zullen staan.

Hoewel er door het waterschap een begeleidend archeoloog is aangesteld, heeft ook de ARWE regelmatig onderzoek gedaan bij de diverse graafwerkzaamheden over de hele lengte van het traject. Hierbij is door medewerkers van de aannemer gewezen op de aanwezigheid van brokstukken van grafstenen die als dijkversteviging zijn gebruikt, maar dit wordt nog verder onderzocht.

Langs het Zuidereind werd tussen boerderij *Grimmestein* en de Grimmesteinseweg een nieuwe bermsloot gegraven. Omdat deze een prehistorisch rivierduin doorsneet is hier gezocht naar vuursteenmateriaal. Dat werd hier niet aangetroffen, maar iets meer richting het eiland de

Open waterverbinding tussen de Eem en natuurgebied Wolkenberg.

Grote Melm wel. Daar werd door de beroepsarcheoloog een vuursteencomplex gevonden in de oorspronkelijke situatie. Het complex is na de ontdekking weer afgedekt met grond.

Nadat het natuurgebied Wolkenberg in grote lijnen was aangelegd, werden de drie open waterverbindingen naar de Eem door het oude jaagpad gegraven. Hierbij werd middeleeuws aardewerk gevonden, maar doordat alles erg fragmentarisch was is het verder niet verzameld.

Bij het natuurgebied Bruggematen is in 1986, bij de normalisatie van de Eem, een tweetal complexen gevonden met aardewerkresten uit de 12e en 13e eeuw. Bij de aanleg van het natuurgebied zijn de vondstplaatsen onaangeroerd gebleven en is geen archeologisch materiaal tevoorschijn gekomen.

Momenteel is ook voor de aannemers de winterperiode voorbij en is men weer gestart met de werkzaamheden. Zaak voor de ARWE om weer op de eerste rang te staan als er ergens langs het traject iets van archeologische waarde te vinden is.

SRANAN GOWTU (SURINAAMS GOUD) IN BAARN

Een herinnering aan gebeurtenissen in het jaar 1975 die aangeven dat de opvang van grote groepen mensen van buitenaf - of het nu repatrianten, vluchtelingen of landgenoten van overzee betreft - nooit helemaal van een leien dakje gaat, toen niet en nu niet.

door: Ed Vermeulen

Tijdens mijn werkzame leven bij Polygram had ik een viertal collega's met een duidelijk zichtbare Surinaamse achtergrond. Alle vier in Suriname geboren, ik weet het zeker. Ook de vriendelijke dame die in de jaren tachtig van de vorige eeuw bij mijn dementerende moeder thuiszorgwerk verrichtte kwam uit onze voormalige kolonie in Zuid Amerika. Nog altijd is er de blik van herkenning bij een toevallige ontmoeting in het dorp. De onderwijzeres van de basisschool van twee van mijn kleinkinderen kwam eveneens uit dit tropenland. Ik wens alle schoolkinderen een lieve juf zoals zij!

Als u me nu vraagt of het thema Suriname toen tussen ons een onderwerp van gesprek was moet ik u teleurstellen. Ik vroeg er niet naar en mijn collega's spraken er niet over. Duidelijk een goed voorbeeld van een gemiste kans. Eén van mijn voormalige collega's is Shridath 'Cyriel' Bhola. In Baarn en ver daarbuiten gekend als de oprichter van de stichting 'Sandesh' en samen met Ed Hut de drijvende kracht achter het jaarlijkse georganiseerde en uiterst succesvolle en populaire *Alltogether Festival*. Shridath is een vriendelijk en zeer bevlogen mens en nauw betrokken bij het

verbeteren van alles wat mensen met verschillende etnische achtergronden. In een bericht aan de HKB vroeg Shidrath zich af hoe het kwam dat bij beschrijvingen van het voormalige Badhotel het bijna altijd lijkt alsof de geschiedenis van dit beroemde gebouw eindigt bij het vertrek in 1974 van de Indische ouderen naar Verzorgingshuis Patria. Hij doelde hierbij met name op het door de HKB in 2014 uitgegeven succesvolle en inmiddels uitverkochte boek, *Duizend Jaar Baarn*.

Een jeugdige Cyriel Bhola als dj in het BAVO-huis (privé-coll. S. Bhola)

Gevolgd door de vraag of het wel bekend was dat er nog in 1975 opvang van uit Suriname afkomstige landgenoten had plaatsgevonden. Tijd voor een gesprek met Shridath, waarin ik aangaf dat dit 'misverstand' zeer waarschijnlijk voortkwam uit het feit dat de diverse auteurs bij het schrijven van hun teksten keuzes moesten maken binnen de aan hen toegewezen tekstruimten. Maar inderdaad lijkt het soms als of met het vertrek van de laatste repatrianten uit het voormalige Nederlands-Indië het doek compleet was gevallen voor het Badhotel. Niets is echter minder waar.

Daarentegen is het wel zo dat in het door Wil Hordijk geschreven en in 2010 verschenen schitterende boek *Torens van Baarn* melding gemaakt wordt van de groep Surinaamse bewoners. Verder vertelde Shridath, die sinds mei 1974 in Baarn woont, over zijn betrokkenheid bij deze BAVO-bewoners vanaf 1977 tot het moment dat de laatste elders werden gehuisvest. Zo was hij was ondermeer voorzitter geweest van de belangengroep van bewoners van het BAVO-huis. Tijdens feestavonden trad hij zelfs meerdere malen op als DJ! Ook vertelde hij dat Surinamers in het algemeen en met name diegenen met een Hindoestaanse achtergrond heel erg vasthouden aan hun 'roots' ('ethnische wortels' zo u wilt), cultuur-

waarden en historie. Dit blijkt ondermeer uit hun talrijke aanwezigheid op het eerder genoemde *Alltogether Festival*. Tijd voor een kleine reis terug in de tijd.

Van Badhotel naar BAVO

De geschiedenis van het Badhotel is bekend: het is ooit gebouwd door de beroemde architect Berlage als luxe kuurhotel. Een situatie die duurde tot WOII toen het hotel door de Duitse bezetter in gebruik werd genomen als *Rüstungsabteilung* oftewel kantoor voor allerlei militaire (uitrustings)zaken. Volgens sommigen werd het gebouw ook voor frivolere zaken in het leven gebruikt. Het woord *Freudenhaus*, Hoogduits voor bordeel, viel zelfs. Direct na de bevrijding werden er ook onze Canadese bevrijders gehuisvest.

In de naoorlogse jaren werd geprobeerd de hotelfunctie onder de fraaie naam *Grand Hotel Astoria Châlet* in ere te her-

stellen. Er werden feesten en partijen gegeven. Ook mijn moeder danste er op de muziek van het Ballroom Orkest van Jan Corduwener. Dansavonden werden georganiseerd door Ad van Kralingen, de bekende Baarnse dansschoolhouder. De grandeur van vroeger was echter voorbij en nieuw geld nam de plaats in van oud geld. Andere tijden, andere normen en waarden.

Toen de laatste eigenaar van het Badhotel, hotelier G. van der Meer, uit Baarn vertrokken was, werd het gebouw door de Rijksgebouwendienst aangekocht met de bedoeling om er een verzorgingshuis voor oorlogsslachtoffers te vestigen. Het bekende BAVO-huis: *Baarns Verzorgingshuis voor Oorlogsslachtoffers*. Met daarin een revalidatiecentrum. Langzamerhand veranderde de functie van het BAVO echter. De plaatsen die openvielen doordat de oorlogsslachtoffers gerevalideerd waren, werden ingenomen door repatrianten uit Indonesië, het voormalige Nederlands-Indië. In de daarop volgende jaren veranderde, bijna onmerkbaar, ook de bestemming van tehuis voor repatrianten naar bejaarden-tehuis met voornamelijk Indische oude-ren. In 1950 woonden er nog 150 mensen. Op 14 november 1958 bracht onze toenmalige Koningin Juliana een bezoek aan BAVO en sprak zij met de bewoners.

Verloedering en brand

Met het verstrijken van de tijd voldeed het BAVO-huis niet langer aan de brandveiligheidseisen. Dit kwam mede doordat de bouwer, Berlage, tijdens de bouw

rijkelijk veel hout verwerkte. Toen het tehuis in 1974 gesloten werd waren er nog ongeveer zeventig, meest bejaarde, bewoners. Zij gingen voor een groot deel naar het nieuwe verzorgingshuis Patria aan de Nassaulaan. De woorden *Tempo Doeloe* (Goede oude tijd) werden in de pers gebezigd, zij het zoals zo vaak ook in dit geval op een verkeerde manier. Wel behield het gebouw de belangstelling van Monumentenzorg.

Maar belangstelling of geen belangstelling, de verloedering en verpaupering zette door. Op 6 juli 1975 woedde er zelfs een flinke brand in de oostelijke vleugel! In het lege gebouw dat al geruime tijd was afgesloten was van gas en elektriciteit laaiden in die nacht om kwart over drie op verschillende plaatsen de vlammen hoog op. De brandweer van Baarn, Soest en Lage Vuursche werd ingezet om de brand te bestrijden.

Officieel is de oorzaak van de brand nooit vastgesteld. Geen sporen van brandstichting zijn gevonden. Toch deden hardnekkige geruchten de ronde die in deze richting wezen. Ook werd gefluisterd dat de brand wel eens iets te maken zou kunnen hebben met het gerucht dat het gebouw door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM) in gereedheid gebracht zou worden als opvangcentrum voor uit Suriname afkomstige landgenoten. Misschien niet zo scherp waarneembaar als in andere gemeenten, maar ook in Baarn bestond er een duidelijke argwaan tegen de gemaakte plannen.

Het artikel uit *De Waarheid* van 7 juli 1975 waarin gesproken werd van een 'houten' gebouw spreekt boekdelen. Hoe het ook zij, de kans op monumentenstatus leek verdwenen!

Suriname

Suriname, sinds midden 17e eeuw een wingewest oftewel een soort kolonie van Nederland, had in 1954 een semi-autonome status binnen het Koninkrijk de Nederlanden verkregen en werd op 25 november 1975 zelfstandig. De Nederlandse vlag werd gestreken en vervangen door de Surinaamse.

De inwoners van het land hadden vanuit het koloniale verleden de Nederlandse

nationaliteit en werden voor de keuze gesteld deze in te wisselen voor de Surinaamse. Naar het zich laat raden een niet altijd gemakkelijke keuze. Velen kozen voor het behoud van hun Nederlandschap. Dit betekende in de praktijk dat zij ook hun heil in Nederland moesten zoeken. Een grote volksverhuizing kwam op gang.

Hoeveel mensen uiteindelijk een nieuwe toekomst in Nederland dachten te vinden en ook gevonden hebben? Alleen al in de eerste golf kwamen 40.000 mensen vanuit Suriname in Nederland aan, gevolgd door tienduizenden in de jaren daarna. Velen van hen vonden hun weg in de Nederlandse samenleving na aan-

komst op Schiphol via een eerste opvang in onder meer *Het Witte Huis* te Soest van pensionhouder Ph. van Kampen en aansluitend in onder meer Baarn en Leeuwarden. De heer Van Kampen kon bogen op een al 14 jaar durende samenwerking met het CRM bij het onderbrengen van grote groepen personen. Sinds 15 april 1975 ook van landgenoten uit Suriname.

Badhotel, de finale

Hoe erg de brand ook had huisgehouden in het verloederde gebouw, na lang politiek gesteggel was er een bouwver-

gunning voor herstel van het verwoeste gedeelte verkregen, en CRM besloot om eind 1975 toch een aanzienlijke groep Surinamers, waarvan het merendeel van Hindoestaanse afkomst was, te huisvesten in een opgeknapte en enigszins bewoonbaar gemaakte vleugel van het gebouw.

Maar zoals te doen gebruikelijk ging ook bij deze opvang niet alles van een leien dakje. Verre van dat. Naast de Baarnse bemoeide ook de landelijke politiek zich met de gemaakte plannen. Er was zelfs nog een kort geding nodig tussen de oorspronkelijke plannenmaker de heer

Tijdelijke opvang van Bavo-bewoners in Bussum (coll. Streekarchief Gooi- en Vechtstreek)

Van Kampen uit Soest en de eigenaar van het gebouw, Bouw- en Beleggingsmij. Lisman uit Zeist voordat het beoogde plan ten uitvoer kon worden gebracht. In Soest en Baarn was inmiddels in goed overleg een commissie ingesteld om de opvang te begeleiden. Namens Baarn namen vier personen deel, waaronder wethouder mevrouw De Leeuw-Mertens en gemeente-arts P. Schmidt. Op 9 december 1975 was het dan toch zover. Onder het toezien van mevrouw De Leeuw-Mertens en andere hoogwaardigheidsbekleders werden op die dag de eerste, ruim honderd, Surinaamse bewoners in het BAVO-huis welkom geheten. Onze eigen *Baarnsche Courant* deed hiervan uitvoerig verslag in de editie van 10 december. *De Gooi & Eemlander* kopte zelfs: 'Eerste Surinamers in Baarn'. Termen als 'voormalige rijks-genoten' werden gebruikt. Volgens zegen betrof het mensen die op eigen verzoek vanuit Garderen, Alphen aan de Rijn en Soest (waar opvang in het eerder genoemde en nog steeds bestaande *Het Witte Huis* was geregeld) naar Baarn werden overgeplaatst. Dezelfde berichtgeving gaf aan dat 90% een Hindoestaanse achtergrond had. In een wisselend aantal en samenstelling bleven zij er twee jaar wonen, tot het einde van 1977.

Pas in 1984 werd het roemrijke gebouw met zijn rijke historie gesloopt en werd begonnen met de bouw van luxe appartementen. Slechts de toren van Berlage overleefde de sloopwoede. Ingekapseld

tussen de linker- en rechtervleugel is het de enige herinnering aan de rijke tijden van 'toen vroeger'.

Nu, inmiddels 40 (!) jaar later, zijn onze Surinaamse medelanders die in Baarn terecht kwamen en zijn gebleven, Baarnaars geworden en hun in Baarn geboren kinderen zelfs Barinezen, zij het dat hun uiterlijk nog altijd hun afkomst verklapt: *Sranan Gowtu*, Surinaams Goud in Baarn!

Met dank aan de heren Shridath 'Cyriel' Bhola en Ph. van Kampen.

Beeld

Mits anders aangegeven, collectie HKB

Bronnen

Archief *Baarnsche Courant*

Archief *Gooi en Eemlander*

Duizend Jaar Baarn, jubileumuitgave HKB 2014

Hordijk, Wil: *Torens van Baarn* (2010)

Ruim honderd bewoners in Bavohuis gearriveerd

De eerste ruim honderd rijksgenoten uit Suriname zijn gisteren in het voormalige Badhotel (of Bavo-huis) komen wonen. Zij zijn niet zoals de bedoeling was rechtstreeks na hun aankomst op Schiphol hierheen gekomen. Het betreft hier Surinamers, die op eigen verzoek uit Garderen, Alphen aan de Rijn en Soest naar Baarn overgeplaatst zijn. Ruim 90 procent van hen zijn hindoestaans en gemiddeld verblijven zij reeds zo'n 2 tot 3 weken in Nederland.

Een woordvoerder van het centraal bureau uitvoering vestigingsbeleid rijksgenoten — een onderafdeling van het ministerie van C.R.M. — sprak als zijn verwachting uit, dat er voorlopig niet veel nieuwe bewoners zullen komen. De opvang van deze rijksgenoten op „Schiphol” is momenteel zeer gering. De oorzaak daarvan is, dat de nederlandse ambassade in Paramaribo sinds het zelfstandig worden van dit overzeese gebiedsdeel eerst zekerheid moet hebben, dat bij aankomst in Nederland werkelijk sprake is van gezinshereniging. Zonder deze aantekening in de paspoort zullen de betreffende Surinamers niet toegelaten worden.

Ook de doorstroming vanuit deze eerste opvangposten naar andere plaatsen in Nederland verloopt op het ogenblik helemaal niet naar wens. Zodat tevens de verwachting is, dat deze eerste bewoners zoals het nu ligt op zijn minst een maand in Baarn zullen blijven.

Bovendien zal het genoemd centraal bureau dit nieuwe Baarnse opvangcentrum zeker niet leeghalen, omdat men met de exploitant op een zogenaamde 60 procent-basis werkt. Dat wil zeggen dat het kontrakt garandeert, dat het ministerie bij een bezetting onder deze 60% de lege bedden tot deze grens gaat betalen.

Gistermiddag was er veel officiële belangstelling voor het nieuwe centrum en zijn bewoners. Van Baarn zagen we er loco-burgemeester mevrouw de Leeuw-Mertens, die samen met de heer v.d. Weijden, directeur van onze gemeentelijke sociale dienst en de heer Sluys, hoofd van de afdeling algemene zaken in het gemeentehuis, poolshoogte kwam nemen. Van het CRM-centraal bureau waren eveneens vijf medewerkers onder leiding van directeur Breddels naar Baarn gekomen.

Het voormalige badhotel is nog slechts voor de helft in gebruik genomen. Gerkend vanaf de toren — met het gezicht naar het huis — is de rechter vleugel volledig in gebruik, waarbij parterre de fraaie recreatiezalen weer in een prima staat zijn gebracht. Van de linker vleugel is alleen de gang te gebruiken. De rest is afgesloten, omdat daar de herstelwerkzaamheden nog in volle gang zijn.

Hoewel ook de keuken gerestaureerd is, wordt deze niet gebruikt. Ieder gezin kookt op zijn appartement zijn eigen potje. De ervaring heeft geleerd, dat dit noodzakelijk is, gezien de grote verscheidenheid aan bevolkingsgroepen onder de Surinamers, die ieder hun eigen gebruiken — zeer zeker op voedingsgebied — hebben. In de onmiddellijke nabijheid van de keuken liggen de magazijnen. Voor de voedingsmiddelen, maar ook voor de kleding en bijvoorbeeld het schoeisel, dat de in Nederland arrivinge rijksgenoten uitgereikt krijgen.

Gisteren zagen we reeds diverse groepjes Surinamers in Baarn op een eerste verkenning. Met name de markt op de Brink leek hen aan te trekken.

Terwille van het NOS-journaal werd er gistermiddag ook nog een officieel tintje aan de ingebruikneming van het Bavo-huis gegeven. De nieuwe bewoners luisterden aandachtig toe.

(Foto: Herman van Dam)

BC 10-12-1975

Baerne

EXCURSIE NAAR OVERIJSSSEL

De excursiecommissie heeft dit jaar een uitje naar Kasteel het Nijenhuis in Heino, Overijssel op touw gezet. Dit is een dependance van het Zwolse Museum de Fundatie en wij gaan daar de tentoonstelling 'De lyriek van het landschap – een overzicht van 100 jaar expressionistische landschapsschilderkunst in Nederland' bekijken. De bevrijding van kleur en beweging aan het begin van de 20ste eeuw is van grote invloed geweest op de ontwikkeling van de Nederlandse schilderkunst.

Er worden werken getoond van onder meer Jan Sluijters, Leo Gestel, Jeroen Krabbé en leden van de Cobra-beweging.

Tevens valt er rond het kasteel een uitgebreide beeldentuin te bewandelen, met ruim 90 beelden uit de collecties van Museum de Fundatie, de Provincie Overijssel en het Museum aan Zee (Scheveningen). Er staan werken van onder meer Nic Jonk, Charlotte van Pallandt (Wilhelmina), Ossip Zadkine en Karel Appel.

Programma zaterdag 2 juli 2016

- 9.45 u vertrek per bus vanaf centrum zijde Station Baarn, parkeren op het P&R-terrein ernaast of bij café-restaurant *De Generaal*
- 11.00 u koffie in museumcafé of op het terras. Vanaf 11.30 u rondleiding in het kasteel
- 12.45 u lunch.
Vanaf 14.00 u vrije wandeling door de beeldentuin met bezoekje aan kleine tentoonstelling in bijgebouw (Ans Markus of landschappen)
- 15.15 u thee
- 16.00 u terugreis naar Baarn

Kosten € 45 per persoon

Als u over een museumkaart beschikt, neemt u die dan mee. De deelnameprijs is namelijk gebaseerd op een deel museumkaarthouders.

Aanmelding

Gelieve het deelnamebedrag over te maken naar NL55 INGB 0006 5891 13 t.n.v. Historische Kring Baerne en o.v.v. excursie 2006, het aantal personen en uw telefoonnummer.

De inschrijving verloopt op volgorde van binnenkomst van betaling.

U ontvangt geen bevestiging, maar als de bus vol zit, wordt u daarvan op de hoogte gesteld. Mocht u onverwacht uw aanmelding willen annuleren, neemt

u dan contact op met een van de commissieleden:

Corrie Jansen, T (035) 54 17 775

Peter Schmidt, T (035) 54 17 553

Peter Wertwijn, T (035) 54 18 387

Baerne

GIFTEN EERSTE KWARTAAL 2016

Dit kwartaal is de collectie van de Oudheidkamer met circa 40 objecten verrijkt. Daartussen bevinden zich 7 boeken, 5 kunstwerken, 5 huishoudelijke artikelen, 4 affiches, en een collectie houten gereedschap. Op onderstaande foto ziet u een selectie van de recente giften. Wij danken de gulle gevers van harte!

Mocht u van zins zijn om op te ruimen en treft u tijdens die actie spullen aan die van Baarnse afkomst zijn of als onderwerp Baarn hebben? In de collectie van de OHK zullen ze een goed tehuis vinden.

Affiche Eschertentoonstellingen in Italië; boek Post Tenebras Lux, een familiechroniek door Martine Bakker, Caroline Bakkerode en tante Hans de Jongh-van der Schoor; document Sous main 2016; ingelijste pentekening van woonhuis Prinses Marielaan 4 te Baarn; krijttekening van de Wintertuin door Paul Ovink; blauwe pet met gemeentewapen van Baarn; vierkant tegeltje 1938-1956 31 januari H.K.H. Prinses Beatrix; ingelijst achter glas diverse insignes van de gemeentepolitie Baarn.

COLOFON

Baerne is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne. Vormgeving en druk: Drukkerij BakkerBaarn. Oplage: 850 ex.

Redactie Baerne

Henriëtte Beuk
Marjo Stam
E redactie@historischeckringbaerne.nl

Postadres

Historische Kring Baerne
Postbus 326 - 3740 AH BAARN
T (035) 54 303 77
E info@historischeckringbaerne.nl
I historischeckringbaerne.nl

Bezoekadres

Oudheidkamer HKB
Hoofdstraat 1a - 3741 AC BAARN
Ingang via de bibliotheek, in het souterrain, door de jeugdbibliotheek. Er is een lift aanwezig.

Openingstijden

Wo. 14-16 u en za. 11-13 u.
Op afspraak andere bezoektijd mogelijk. Bel voor nadere informatie naar (035) 54 303 77 tijdens openingstijden of mail naar oudheidkamer@historischeckringbaerne.nl.

Ereleden

Mw. J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
Mw. P.H. Kuijt-Smit

Contributie

Per jaar en per adres € 16.
NL18 INGB 0004.192.133 t.n.v. de Historische Kring Baerne te Baarn. Extra bijdragen zijn van harte welkom.
U ontvangt het kwartaalblad *Baerne* en heeft gratis toegang tot onze lezingen.
De HKB is aangemerkt als culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften aan een ANBI kunt u van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken. Een erkende ANBI hoeft geen successie- of schenkingsrechten te betalen over legaten en schenkingen. Uw schenking komt dus volledig ten goede aan de HKB.

Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen Nederland: € 10 per jaar. Gelieve contributie plus verzendkosten in één bedrag over te maken.

Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.
Oudheidkamer HKB,
Hoofdstraat 1a;
Boekhandel den Boer,
Laanstraat 69.

Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon
T (035) 54 130 01
E ledenadministratie@historischeckringbaerne.nl

Dagelijks bestuur

Dhr. A.F.N. Mascini
Voorzitter
T (035) 54 145 12

Dhr. B. van Essen
Secretaris
E secretaris@historischeckringbaerne.nl

Dhr. J. van Eijk
Penningmeester
T (035) 62 269 66
E penningmeester@historischeckringbaerne.nl

Algemene bestuursleden

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens
Werkgroep Oudheidkamer
T (035) 54 203 72

Dhr. T.J. Hofstra
Werkgroep Oude Begraafplaats
T (035) 53 115 15

Dhr. J.W.A.A. van der Laan
Werkgroep Archeologie
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk
Redactie *Baerne*
M06 27 357 807

vacature
Werkgroep Communicatie

Mw. W. Hordijk-Valk
T (035) 54 114 22

Mw. Th. Kruidenier-Brands
T (035) 54 178 60

AGENDA

t/m 1-okt-2016	Expositie Kleeding & Zoo
2-jul-2016	Excursie naar Kasteel het Nijenhuis, voor aanmelding zie pagina 61
3-sep-2016	Cultureel Festival, u vindt onze kraam in de Pekingtuin
11-sep-2016	Open Monumentendag

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 67-69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51
www.denboer.nl

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken

**RUGCENTRUM
BAARN**
specialisten in bewegen

**FYSIOTHERAPIE
CHIROPRACTIE
OEFENTHERAPIE
MANUELE THERAPIE
PODOTHERAPIE
HAPTOTHERAPIE**

U bent van harte welkom
in ons moderne centrum,
met een vriendelijk en
professioneel team.

Plus-
praktijk

Plataanlaan 5 3741 WE Baarn tel: 5411346 www.rugcentrumbaarn.nl

Dit lid van de Historische
Kring Baerne is op deze
manier uitgenodigd voor
een persoonlijke rondlei-
ding (op afspraak)
bij Rugcentrum Baarn,
inclusief koffie.